

ZAVÁDĚNÍ POSTUPŮ VEDOUČÍCH K POUZE KRÁTKODOBÉMU POBYTU DĚTÍ A ŽÁKŮ S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM V INTERNÁTNÍCH NEBO CELODENNÍCH STŘEDISCÍCH VÝCHOVNÉ PÉČE

Mgr. Jitka Žlunková

Podpora kompetencí vedoucích pedagogických pracovníků domovů mládeže a zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

STUDIJNÍ TEXTY K DISTANČNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ

ÚSPĚŠNÝ LEADER

ZKUŠENÝ MANAŽER

SDÍLENÍ A PRAXE

EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Pedagogická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Tato publikace je výstupem projektu Kompetence leadera úspěšné školy,
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008145

Jméno řešitele: Ing. Alena Opletalová, Ph.D.

Název díla: Zavádění postupů vedoucích k pouze krátkodobému pobytu dětí a žáků
s rizikovým chováním v internátních nebo celodenních střediscích výchovné péče
Autor: Mgr. Jitka Žlunková a řešitelský kolektiv projektu Centra celoživotního vzdělávání
Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

URL autora: www.ccv.upol.cz

URL odkaz na původní dílo: www.klus.upol.cz

Zavádění postupů vedoucích k pouze krátkodobému pobytu dětí a žáků s rizikovým chováním
v internátních nebo celodenních střediscích výchovné péče by Autor: Mgr. Jitka Žlunková
a řešitelský kolektiv projektu Centra celoživotního vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity
Palackého v Olomouci is licensed under CC BY-SA 4.0.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>

ZAVÁDĚNÍ POSTUPŮ VEDOUCÍCH K POUZE KRÁTKODOBÉMU POBYTU DĚTÍ A ŽÁKŮ S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM V INTERNÁTNÍCH NEBO CELODENNÍCH STŘEDISCÍCH VÝCHOVNÉ PÉČE

OBSAH

Cíle distančního textu	3
1 Zavádění postupů vedoucích k pouze krátkodobému pobytu dětí a žáků s rizikovým chováním v internátních nebo celodenních střediscích výchovné péče (SVP)	3
1.1 Středisko výchovné péče	3
1.2 Poskytování služeb střediska s celodenním či internátním oddělením	4
Shrnutí	7
Použitá literatura	8

CÍLE DISTANČNÍHO TEXTU

- Stručně seznámit s funkcí střediska výchovné péče, jeho posláním a hlavními cíli, metodami a postupy práce s dětmi s cílem efektivního ovlivnění jejich chování žádoucím směrem a eliminace projevů rizikového chování.
- Zamyslet se nad možnostmi internátních a celodenních středisek výchovné péče v péči poskytované klientům.

1 ZAVÁDĚNÍ POSTUPŮ VEDOUCÍCH K POUZE KRÁTKODOBÉMU POBYTU DĚTÍ A ŽÁKŮ S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM V INTERNÁTNÍCH NEBO CELODENNÍCH STŘEDISCÍCH VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)

1.1 Středisko výchovné péče

Středisko výchovné péče (dále SVP, středisko) patří do sítě účelových školských zařízení, které je legislativně zakotveno v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, v platném znění. Prováděcím předpisem k tomuto zákonu je vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče.

Střediska mohou být organizována formou ambulantní, pobytovou (internátní) a celodenní. V rámci textu „Podpora ambulantní služby za účelem vyšší míry prevence“ jsme se podrobně věnovali popisu služeb střediska, které poskytuje ambulantní formu péče. Nyní se více zaměříme na střediska internátní a celodenní. Vyhnout se ale zcela ambulantním SVP nejde, protože činnost internátních i celodenních středisek je se středisky ambulantními částečně provázána.

Účelem SVP je dle zákona č. 109/2002 Sb. „poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím zejména předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte“. (Zákon č. 109/2002 Sb., online) Základem je poskytování psychologických, speciálně pedagogických a výchovně vzdělávacích služeb dětem, rodičům a dalším osobám v obtížné životní situaci, posílit je a pomoci jim nalézt cesty k řešení situace.

Organizační formy středisek podrobněji upravuje vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče. Paragraf 4 vyhlášky popisuje členění střediska na oddělení, která jsou stanovena podle formy poskytované péče, jinými slovy popisuje poskytování služeb v odděleních ambulantních, celodenních a internátních (pobytových).

Základní organizační jednotkou jednotlivých oddělení (vyjma ambulantního) je výchovná skupina (čítá nejméně 6 a nejvíce 8 klientů), která je věkově různorodá, koedukovaná. Jedná-li se o celodenní oddělení, resp. SVP poskytující služby touto formou, jde o realizaci souvislých výchovně vzdělávacích, terapeutických, poradenských a diagnostických činností nejméně 8 hodin denně (v pracovních dnech), včetně stravování, nejdéle však do 19 hodin. Oddělení internátní tyto činnosti poskytuje klientům nepřetržitě v maximální délce pobytu 8 týdnů, je zajištěno ubytování i stravování klientů. Jestliže se v SVP nachází oddělení celodenní i internátní, mohou být některé činnosti s klienty vedeny společně.

Vyhláškou č. 458/2005 Sb. jsou také definovány předpoklady pro poskytování péče celodenním a internátním oddělením SVP z hlediska technického (prostorové vybavení, nábytek, vybavení pro terapeutické, výchovně vzdělávací i diagnostické činnosti).

Aktuálně se jeví výše uvedený legislativní předpis zastaralý, neodpovídá již úplně současným trendům v oblasti péče o děti ohrožené rizikovým chováním či děti s počínajícími projevy rizikového chování, neboť v současnosti klademe důraz především na prevenci. Nově na změny pojetí v péči o děti ohrožené rizikem chování reaguje Výnos ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 17/2018, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči (č. j. MSMT-21324/2018). Standardy velmi podrobně rozpracovávají podrobnosti poskytování služeb SVP, posilují význam středisek v systému preventivně výchovné péče. V poslední době zaznamenáváme velkou podporu ze strany ministerstva školství v rozvoji středisek. Postavení SVP poskytujících ambulantní služby v systému školské prevence jsme se také již věnovali v textu „Podpora ambulantní služby za účelem vyšší míry prevence“. Využití služeb středisek s celodenními či internátními odděleními přichází poté, kdy se ukáže, že ambulantní péče neplní svůj účel, nedochází k naplňování stanovených cílů a situace dítěte vyžaduje jinou formu péče, pokud se má zamezit dalšímu rozvoji či prohloubení rizikového chování.

1.2 Poskytování služeb střediska s celodenním či internátním oddělením

Aktuálně uvádí MŠMT na svých webových stránkách seznam středisek výchovné péče v počtu 43, pouze ve 3 z celého počtu jsou zřízena oddělení celodenní. (Seznam středisek výchovné péče, online) Ostatní střediska poskytují pouze ambulantní služby nebo ambulantní v kombinaci s pobytovou službou, tj. provozují internátní oddělení. Středisko výchovné péče se může zřízovat maximálně pro 3 výchovné skupiny, pokud se tyto nacházejí v jedné budově. Počet výchovných skupin nemusí být zároveň shodný s počtem provozovaných oddělení, lze kombinovat například: středisko provozuje v jedné budově oddělení celodenní, které má 1 skupinu pro 8 klientů, a oddělení internátní, které tvoří 2 výchovné skupiny, každá v maximálním počtu 8 klientů.

Kdo je vlastně klientem střediska? SVP poskytuje své služby primárně dětem (případně zletilé osobě do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let) v obtížné životní situaci, s rizikem vzniku a vývoje poruch chování nebo s rizikovým chováním. Klientem střediska může být i rodič dítěte (popř. osoba odpovědná za výchovu dítěte), jedná-li se o řešení situace dítěte v obtížné životní situaci. Podobně to může být i pedagog, jedná-li se o řešení situace ve vztahu k dítěti.

Středisko výchovné péče v celém systému péče o ohrožené děti představuje školské účelové zařízení, která má preventivně výchovný charakter. Na pomyslném prvním stupni úrovně preventivně výchovné péče střediska je služba ambulantní. Teprve na doporučení ambulantního oddělení SVP je dítě (klient) odkázáno na služby celodenního či internátního charakteru. V praxi jednoznačně převládá služba internátní.

Služby poskytované klientům lze také rozdělit podle doby působení na klienta či vedení klienta na:

- **jednorázové** – rozumí se jednorázová konzultace poskytnutá klientovi či zákonným zástupcům dítěte; může jít o jednorázovou psychologickou pomoc, intervenci v obtížné situaci, konzultaci po již skončeném pobytu ve středisku či naopak úplně prvotní kontakt se střediskem. Vzhledem k tomu, že účast dítěte (klienta) je dobrovolná, může také u jednorázového kontaktu i zůstat. Je důležité při prvním vstupu vůbec určit, zda možnosti a poskytované služby střediska odpovídají zakázce klienta;
- **krátkodobé** – za takové považujeme vedení klienta v ambulantní péči, které netrvá déle než 2 měsíce od prvního kontaktu, ale zároveň bylo realizováno aspoň 5 návštěv ve středisku. Opět se může jednat i o péči poskytovanou po ukončení pobytového programu nebo o zcela „klasickou“ odbornou ambulantní péči. Tato péče může být samozřejmě ukončena z mnoha důvodů a jedním z nich je také doporučení ke změně formy poskytované péče na péči pobytovou (internátní, celodenní);
- **dlouhodobé** – jedná se poskytování prakticky veškerých služeb střediska déle jak 2 měsíce v kterémkoli z oddělení.

Středisko výchovné péče může poskytovat svým klientům služby diagnostické, terapeutické, preventivně výchovné a vzdělávací a poradenské, vždy však pracuje na bázi dobrovolnosti. Poskytování služeb a vedení klienta probíhá na základě sepsané smlouvy (o poskytování ambulantních služeb, o poskytování celodenních služeb nebo o přijetí klienta k pobytu ve středisku). Smlouvu středisko sjednává se zletilým klientem nebo se zákonným zástupcem (osobou odpovědnou za výchovu) dítěte.

V případě pobytu dítěte (klienta) v SVP je smlouva časově vymezena, a to nejdéle v trvání 8 týdnů (podobně přesně je vymezena celodenní služba). Tato doba může být i zkrácena, podmínky ukončení smlouvy jsou její nedílnou součástí. Snahou i cílem poskytované péče je efektivní změna situace dítěte (klienta), eliminace rizika vzniku a rozvoje poruch chování a zamezení rizikového chování. Hlavním faktorem, který přispívá k efektivitě procesu změny situace dítěte, je právě dobrovolná účast dítěte (klienta) na činnostech, které středisko poskytuje. Bez dobrovolné aktivní účasti dítěte (klienta) na jednotlivých činnostech není možné očekávat viditelné, žádoucí výsledky. Nechuť, pasivita a odmítání nabízené služby jsou důvody k ukončení smlouvy s klientem. Naopak, ukáže-li se, že klient velmi ochotně, vstřícně a otevřeně přijímá nabízenou podporu a pomoc, získává vlastní sebedůvěru na situaci, dokáže se v ní již natolik dobře orientovat, že další setrvání ve středisku výchovné péče se jeví spíše jako kontraproduktivní, může být smlouva o pobytu předčasně ukončena a klient převeden například do ambulantní péče.

Postupy, které vedou k dosažení stanoveného cíle v co nejkratší době, jsou u každého klienta vytýčeny v jeho individuálním výchovném plánu. Jsou zde stanoveny jeho konkrétní, dílčí cíle v jednotlivých oblastech a k nim zpracovány metody a formy práce. Kombinujeme formy individuální a skupinové ve všech činnostech, které středisko nabízí.

Činnosti realizované ve středisku můžeme rozdělit na:

- diagnostické,
- intervenční a poradenské,
- terapeutické,
- preventivně výchovné a vzdělávací (dětí plní povinnosti vyplývající z povinné školní docházky, případně plní povinnosti a úkoly spojené se studiem na střední škole formou individuálního studia).

Každé dítě je zařazeno do individuální péče psychologa a speciálního pedagoga, zároveň se aktivně účastní skupinových činností. Skupinové činnosti mají v reedukačním procesu u dětí s rizikovým chováním či u dětí s rizikem vzniku a rozvoje poruchy chování nezastupitelnou roli. Obecně rozvíjejí u dětí sociálně komunikační dovednosti, podporují sebereflexi, učí řešit složité konfliktní i zátěžové situace, ukazují žádoucí modely chování, prohlubují emoční prožívání dané činnosti („zážitek my“), dávají dítěti zpětnou vazbu, posilují a rozvíjejí sebedůvěru i sebedůvěru, zavádějí režimové výchovné prvky, podporují dodržování pravidel, učí toleranci a respektu k druhým.

Skupinové aktivity jsou cílené, směřované vždy k určitému problému, k dané skupině dětí (klientů) dle jejich potřeb. Podle toho také některá střediska pracují se skupinami otevřenými či uzavřenými. I tento způsob práce je dalším faktorem, který může velmi efektivně ovlivnit celý reedukační proces dítěte. Otevřenou skupinou rozumíme takovou skupinu, do které jsou klienti přijímáni průběžně, někteří odcházejí a jejich místa zaplňují další. Kolektiv i klima skupiny se průběžně mění, což může mít pro práci se skupinou své výhody i nevýhody. V praxi se s otevřenými skupinami setkáváme častěji.

Skupiny uzavřené jsou charakteristické tím, že jejich složení se v daném časovém úseku nemění. Klienti přicházejí ve stejnou dobu, skupina je naplněna do určitého počtu a takto zůstává neměnná až do skončení pobytu či celodenního programu. S uzavřenou skupinou většinou pracují střediska, která se zaměřují na přesně profilovanou cílovou skupinu klientů, které spojuje určitý problém. Příkladem může být středisko výchovné péče s internátním oddělením, které

přijímá vždy jednorázově klienty ve věku 15 – 18 let s problémovým užíváním návykových látek. Pobytový program je cílený, pracovníci střediska jsou zkušení odborníci se zaměřením na adiktologii.

Podobně jako je vyžadována pro efektivní reedukační proces dobrovolná a aktivní účast dítěte (klienta), nedílnou součástí tohoto procesu je i aktivní účast rodiny dítěte. Pro rodiče (osoby odpovědné za výchovu) nabízí středisko své služby, a to především poradenské a intervenční, terapeutické. Terapeutickou službou může být terapeutická práce s rodičem dítěte (klienta) nebo práce v rodinné terapii (s více členy rodinného systému), někdy bývá organizována rodičovská skupina. Rodičovská skupina představuje dlouhodobou práci s rodiči více dětí (klientů) střediska.

V případě internátního střediska se všechny tyto činnosti realizují nepřetržitě, každý den po dobu vymezenou smlouvou o pobytu dítěte (klienta) ve středisku. U celodenního střediska výchovné péče je situace jiná. Program poskytované celodenní služby je přesně daný, vymezený časově minimálně na 8 hodin (nejdéle však do 19 hodin) a pouze ve všední dny. Služby střediska jsou vždy bezúplatné, ale v případě celodenní péče klient hradí stravné, v internátním středisku stravné a ubytování (částka stanovena vyhláškou č. 458/2005 Sb. se pohybuje v rozpětí od 120 Kč do 300 Kč za každý započatý měsíc).

Aktuálně jsou v seznamu MŠMT uvedena pouze 3 střediska výchovné péče celodenními odděleními. Proč tomu tak je? Na první pohled by se zdálo, že o celodenní služby SVP bude zájem, ale opak je pravdou. Takto poskytovaná služba má úspěch v místě, kde je dobře dostupná velkému okruhu lidí, tedy ve velkém městě s dobrou dopravní obsluhou. Je přijatelná spíše pro klienty samostatné, starší 15 let. Pokud musí klient do střediska každodenně složitě dojíždět a ještě vynakládat vyšší finanční prostředky na dopravu, ztrácí o službu zájem. Mladší klienty často musí doprovázet dospělé osoby, což situaci také komplikuje. V neposlední řadě působení na dítě (klienta) není tak intenzivní, protože se každý den vrací ze střediska domů a nelze zcela zamezit i kontaktům se závadovým prostředím, což není v jeho zájmu.

V současné době aktivně pracuje formou celodenních péče Výchovný ústav a středisko výchovné péče Praha-Klíčov, nabídka a popis služeb je k dispozici na webových stránkách střediska: www.klicov.cz.

Příklad

Nabídka celodenního oddělení SVP uvedená v informačním letáku:

Celodenní oddělení SVP s kapacitou 8 klientů nabízí zpravidla dvouměsíční, preventivně výchovný program. Celodenní péče probíhá pouze ve dnech školního vyučování (7,30 – 16,00), případně nabízí dobrovolné prázdninové programy.

Program je určený zejména dětem a dospívajícím s problémovým chováním, jež mají problémy převážně ve škole, doma a ve vrstevnických skupinách (také SPCH a SPU). Jedná se zpravidla o děti ve věku 12 až 16 let plnící si povinnou školní docházku. Do programu přijímáme chlapce i dívky.

Zpravidla osmítýdenní program je nabízen na základě doporučení ambulantního oddělení a se souhlasem zákonného zástupce. Péče je bezplatná (pouze úhrada obědů).

SHRNUTÍ

- Text popisuje středisko výchovné péče, jeho postavení a jeho hlavní účel, charakterizuje, kdo je jeho klientem.
- Předkládáme stručný přehled o činnosti střediska s celodenním a internátním oddělením, o formách práce v těchto odděleních.
- Uvádíme důležité faktory, které mohou ovlivnit efektivitu práce s klientem, zaváděné postupy práce s klientem za účelem krátkodobého a intenzivního využití služeb střediska.
- Text také uvádí aktuální situaci, počet středisek výchovné péče a zkušenosti současné praxe.

Kontrolní otázky a úkoly

1. *Kdo může být klientem střediska výchovné péče?*
2. *Vypracujte formulář = vzor individuálního výchovného plánu dítěte – klienta SVP; zamyslete se nad jednotlivými položkami, které by měl tento plán obsahovat. Výsledek porovnejte s doporučením MŠMT (příkaz ministryně č. 17/2018).*

POUŽITÁ LITERATURA

Elektronické zdroje

Střediska výchovné péče [online]. Praha: MŠMT ČR [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>

Vyhláška č. 458/2005 Sb.: Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče. In: *Sbírka zákonů*. Praha: Zákony pro lidi, 2005, ročník 2005, číslo 161. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-458>

Výnos ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 17/2018, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči (č.j. MSMT-21324/2018). In: MŠMT ČR, 2018. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/vynos-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-c-17-2018>

Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů*. Praha: Zákony pro lidi, 2002, ročník 2002, číslo 48. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

PdF UP v Olomouci, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc

Centrum celoživotního vzdělávání

www.ccv.upol.cz

